

Complexnummer: 353811

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Tramremise

Aantal complexonderdelen

5

Monumentnummers van complexonderdelen

353816, 353821, 353827, 353833, 353839

Woonplaats

's-Gravenhage

Gemeente

's-Gravenhage

Provincie

Zuid-Holland

Locatie van het hoofdoject

Parallelweg 225, 2525 NL te 's-Gravenhage

Complexomschrijving

Op een trapeziumvormig terrein met afgeschuinde hoeken opgetrokken complex van gebouwen, ontworpen door de toenmalige gemeente-architect A. Schadee ten behoeve van de Haagsche Tramwegmij. in 1906, De remise heeft de volgende samenstellende onderdelen:1. REMISEGEBOUW, zie voor omschrijving bij complex-onderdeel met monumentnummer 353816.

2. DIENSTWONING, zie voor omschrijving bij complex-onderdeel met monumentnummer 353821.

3. KETELHUIS, zie voor omschrijving bij complex-onderdeel met monumentnummer 353827.

4. PEKELREMISE EN WERKPLAATS, zie voor omschrijving bij complex-onderdeel met monumentnummer 353833.

5. OMMURING MET HEKWERKEN, zie voor omschrijving bij complex-onderdeel met monumentnummer 353839.

De gebouwen , muren en hekwerken zijn qua vormgeving kenmerkend voor de tijd van ontstaan door de mengeling van Art Nouveau- en Berlagiaanse-elementen bij een in wezen eclectisch-Renaissancistische bouwtrant en door de toepassing van staalconstructies in het remisegebouw. De buitenmuren bestaan uit baksteen, afgewisseld door oranjekleurige siersteenbanden, en zijn voorzien van lisenen, getande boogfriezen, natuurstenen hoekbekroningen en onderdorpels.

Als gaaf bewaard gebleven voorbeeld van een gemeentelijke tramremise uit de eerste periode van elektrificatie van het tramweginet, versterkt door de aanwezigheid van historische trams in de remise, is het complex van belang uit architectuur- en cultuurhistorisch oogpunt en uit het oogpunt van de geschiedenis van het openbaar vervoer.

---

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 353816

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	13 december 1989
Kadaster deel/nr	82925/117

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
's-Gravenhage	's-Gravenhage	Zuid-Holland

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
's-Gravenhage	

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
's-Gravenhage	L			7621

*Omschrijving***

REMISEGEBOUW c.a.

Het als een hal geconstrueerde remisegebouw bevat vier sprongsgewijze in lengte toenemende tramstallingsruimten, elk voorzien van drie inrijbanen met rails, perrons te weerszijden, en een verhoogde lichtkap in het midden, alsmede aan de noordzijde van de Ter Borchstraat en door een met muur en toegangshek afgesloten binnenplaats onderbroken reeks aaneengesloten dienstruimten, waaronder een smederij met smidse en een stookruimte met schoorsteen. De architectonische vormgeving van het gebouw sluit aan op de reeds bij monumentnummer 353811 gegeven omschrijving.

Het feitelijk remisegedeelte telt aan de zijde van de Frans Halsstraat en de Parallelweg twaalf vensterassen, corresponderend met de inrijbanen, terwijl de vier langgerekte lichtkappen erboven telkens worden afgesloten door topgevels met natuurstenen afdekplaten en bekroningen; zij waren in oorsprong elk voorzien van een houten luik. De kortste stallingsruimte, aan de Wouwermansstraat, telt acht vensterassen, de volgende ruimten zijn telkens ter lengte van twee vensterassen uitgebreid. Het betreft alle getoogde vensters met kleine stalen onderverdeling. De hoge smalle inrijdeuren aan de binnenplaatszijde zijn in de benedenhelft van panelen en in de bovenhelft van glasruiten voorzien, alsmede van sierlijke gehengen.

Inwendig bevat het remisegedeelte de oorspronkelijke draagconstructie, bestaande uit stalen I-kolommen en geklonken vakwerkliggers, terwijl de bakstenen buitenmuren aan de binnenzijde van steunberen zijn voorzien en de lichtkappen van houten spanten. Van de perrons resteert eveneens de oorspronkelijke stalen draagconstructie, waarmee tevens de tramrails zijn verbonden. Zowel in- als uitwendig bevindt zich aan de bovenzijde de nummeraanduiding van 1 tot en met 12 van de inrijbanen. Bij de uiteinden van de trambanen zijn trappen gesitueerd naar de onderliggende reparatieruimten.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

De in verwante trant gebouwde, lagere, dienstruimten bezitten getoogde vensters van verschillend formaat, deels gekoppeld, en een platte afdekking. Deels zijn zij geïntegreerd met de gebouwen onder monumentnummer 353821 en 353827.

Hoofdgebouw van het remise-complex, thans dienend tot stalling van historisch trammaterieel met bijbehorende remises en dienstruimten als zodanig van belang en behorend bij monumentnummer 353811.

Hoofdcategorie

Woningen en woningbouwcomplexen

Subcategorie

Bedrijfs-, fabriekswoning

Functie

Monumentnummer*: 353821

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	13 december 1989
Kadaster deel/nr	82925/168

Woonplaats*		Gemeente*		Provincie*			
's-Gravenhage		's-Gravenhage		Zuid-Holland			
Straat*	Nr*	House letter*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Parallelweg	227			2525 NM	's-Gravenhage		
Ter Borchstraat	1			2525 XG	's-Gravenhage		
Kadastrale gemeente*		Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding		Grondperceel	
's-Gravenhage		L				7621	

Omschrijving**

DIENSTWONING. Deels met de dienstvleugel van het remisegebouw geïntegreerde bovenwoning, met verdieping en ten dele met kapverdieping gebouwd onder samenstel van plat dak en zadeldak tussen puntgevels. De korte eindgevel en lange gevel met ingang zijn beide voorzien van asymmetrisch over de gevels verdeelde houten vensters van verschillend formaat, doch merendeels met 3-ruits-bovenlichten en getoogde strekken; in de eindgevel beneden rechts de twee grote getoogde drielichten behorend bij het in oorsprong tot afrekenlokaal bestemde vertrek.

Voor het overige sluit de architectonisch vormgeving aan bij de algemene beschrijving zoals gegeven bij monumentnummer 353811.

Dienstwoning van belang als functioneel complex-onderdeel.

Hoofdcategorie	Subcategorie	Functie
Woningen en woningbouwcomplexen	Woonhuis(K)	

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 353827

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	13 december 1989
Kadaster deel/nr	82925/143

Woonplaats*		Gemeente*		Provincie*				
's-Gravenhage		's-Gravenhage		Zuid-Holland				
Straat*		Nr*	House letter*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Ter Borchstraat		3			2525 XG	's-Gravenhage		
Parallelweg		225			2525 NL	's-Gravenhage		
Kadastrale gemeente*		Sectie*	Kadastraal object*		Appartement aanduiding		Grondperceel	
's-Gravenhage		L					7621	

Omschrijving**

KETELHUIS. Met de dienstvleugel van het remisegebouw geïntegreerde, twee bouwlagen tellend, ketelhuis onder plat dak. Aan de zijde van de Ter Borchstraat een tweetal luiken boven elkaar, waarvan een met onderverdeeld bovenlicht; op de afgeschuinde zijde en in de gevel aan de zijde van de Frans Halsstraat op elke bouwlaag een, respectievelijk drie getoogde vensters met kleine stalen onderverdeling.

Terzijde van de smederij een hoogopgaande gemetselde schoorsteen.

Voor het overige is de architectonische vormgeving van het ketelhuis verwant met die van de overige gebouwen.

Ketelhuis met bijbehorende schoorsteen van belang als functioneel complex-onderdeel.

Hoofdcategorie	Subcategorie	Functie
Boerderijen, molens en bedrijven	Industrie	

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 353833

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	13 december 1989
Kadaster deel/nr	82926/16

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
's-Gravenhage	's-Gravenhage	Zuid-Holland

<i>Locatiennaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
's-Gravenhage	Hoek Wouwermansstraat

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
's-Gravenhage	L			7621

*Omschrijving***

PEKELREMISE EN WERKPLAATS. Vrijstaande, plat afgedekte, pekelremise ter lengte van vijf vensterassen en met afgeschuinde zijde op de zuidhoek; alle gevels voorzien van getoogde vensters met kleine stalen onderverdeling, in de lange en korte gevel aan de binnenplaats twee dubbele inrijdeuren in dezelfde trant als die van het remisegebouw, alsmede een aanbouw, in oorsprong bestemd als paardestal en andere dienstruimten, deels met gewijzigde gevel, doch met rechts de oorspronkelijke ingang deur.

Voor het overige is de architectonische vormgeving verwant met die van de andere gebouwen van het complex.

Pekelremise van belang als functioneel onderdeel van het remise-complex.

<i>Hoofdcategorie</i>	<i>Subcategorie</i>	<i>Functie</i>
Boerderijen, molens en bedrijven	Industrie	

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 353839

Status rijksmonument
Inschrijving register* 13 december 1989
Kadaster deel/nr 82925/187

Woonplaats* 's-Gravenhage
Gemeente* 's-Gravenhage
Provincie* Zuid-Holland

Locatiennaam 's-Gravenhage
Locatieomschrijving Ommuring met hekwerken parallelweg/Ter Borchstraat

Kadastrale gemeente* 's-Gravenhage
Sectie* L
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 7621

Omschrijving**

OMMURING MET HEKWERKEN. Aan de zijde van Parallelweg en Ter Borchstraat bewaard gebleven ommuring rondom het remiseterrein. In baksteen opgetrokken muur met voetinghek met gemetselde pijlers en met siersmeedijzeren hek bij de ingang naar de dienstwoning.

Ommuring met hekwerken uitsluitend van belang als complex-onderdeel bij monumentnummer 353811.

Hoofdcategorie Voorwerpen op pleinen en dergelijke
Subcategorie Efscheiding(D)
Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument